

РИНОК СОРТІВ РОСЛИН УКРАЇНИ: ГРЕЧКА ЗВИЧАЙНА (*Fagopyrum esculentum* Motnch.)

О. І. Безручко, кандидат сільськогосподарських наук
Український інституту експертизи сортів рослин

«Вчені-мурашки розкопали, що до складу гречки входять всі елементи періодичної системи Менделєєва. В цьому їй немає рівних серед всього рослинного царства!...»

О. С. Алексєєва (Кам'янець-Подільський СГІ, доктор сільськогосподарських наук, селекціонер)

Вступ. В Україні гречку, як правило, вирощують для виробництва крупи, використання в тваринництві та інших галузях народного господарства. Тому основне завдання селекції цієї культури – виведення сортів, які в найбільшій мірі задовольнили б попит круп'яної промисловості та сільськогосподарського виробництва. Найбільші площі гречка займає у лісостепових, поліських і західних районах України. У лісостепових районах України гречку можна вирощувати як поукісну культуру, у південних – на одному полі можна вирощувати два врожаї гречки за рік за сівби свіжозібраним насінням [1].

Гречка – культура безвідходного вирощування. Так, основна продукція (*горішки гречки*) використовується у харчовій промисловості (крупа, борошно, кондитерські вироби, кулінарія) та кормовиробництві.

Побічна продукція має своє застосування: *оплодні* застосовують у медицині (матраци, подушки), будівництві (плити, ізоляція), сільському господарстві (добрива), меблевій промисловості (меблі, інкрустація) та фармакології; солома й полова – у кормовиробництві.

Окрім того, гречка – прекрасний медонос (мед, перга, прополіс), а виділений із квіток нектар використовують у фармакології [2].

Перехід до ринкової економіки змінив підходи до селекції сільськогосподарських культур. Головною проблемою стало виробництво конкурентоспроможної продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

У сучасних умовах вирощування гречки за урожайності нижче 1,30 т/га є економічно не вигідно. Так, господарства лісостепової зони мають збитки на кожному гектарі посіву від 350 до 700 грн. Причиною цього є те, що її вирощують після поганих попередників, на неудобрених полях, недотримуючись оптимальних строків сівби та допускаючи значні втрати за збирання.

Створений сорт не може потрапити на ринок сортів безпосередньо від селекціонера. Забезпечити комерційний обіг сорту може лише держава за умов польових випробувань сорту чи гібрида з подальшим занесенням його до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні.

Основна вимога до сортів гречки – це високі і стійкі врожаї та висока якість продукції. Але поряд з цими вимогами сільськогосподарське виробництво залежно від ґрунтових та кліматичних умов висуває й інші важливі вимоги. Там, де короткий вегетаційний період, потрібні скоростиглі сорти, які могли б досягати до настання осінніх заморозків. За високої механізації сільськогосподарських ро-

біт сорт не мусить вилягати. Важливим показником є також стійкість до осипання та ураження хворобами і пошкодження шкідниками. Все це враховують за організації та проведення державного сорто-випробування [3].

Об'єкт та умови досліджень.

Гречка належить до роду *Fagopyrum* Gaertn. родини гречкових Polygonaceae. Рід *Fagopyrum* об'єднує три види: гречку культурну або звичайну – *F. esculentum* Motnch. (2n-16), гречку татарську – *F. tataricum* та гречку напівкарликову – *F. suffruticosum* F. Schmidt.

Господарську цінність має гречка звичайна (*F. esculentum*), яка розподіляється на два підвиди: посівна – *vulgare* St. та багатоліста – *multifolium* St.

Сорти гречки, які вирощують в Україні, належать до підвиду посівна – *vulgare* St. Гречка посівна – однорічна трав'яниста рослина, має пластичність за ранньої сівби, яка зменшується у пізно посіяних рослин [4].

Сортові ресурси гречки в Україні формувалися відповідно до Методик проведення експертизи сортів на відмінність, однорідність і стабільність Перша методика надрукована в офіційному бюлетені у 2003 р. (13 ідентифікаційних ознак), друга – у 2006 р. (74 ідентифікаційні ознаки), третя – затверджена наказом від 11 травня 2010 р., неопублікована [5-6]. Перші методики розроблені

Українським інститутом експертизи сортів рослин відповідно до принципів експертизи сортів, рекомендованих УПОВ. Методику 2006 р. за рекомендацією Тараненко Л. К. змінено у 2010 р. лише щодо зменшення кількості ідентифікаційних ознак (від 74 до 38) [5].

Методиками передбачено, що:

- експертиза має тривати два незалежні вегетаційні періоди;

- експертизу проводять у одному місці. Якщо ознаки сорту, передбачені для експертизи на ВОС, не можна відстежити у заданому місці, сорт підлягає експертизі у додатковому;

- експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин та прояв ознак сорту;

- оптимальну стадію розвитку рослин для виявлення кожної ознаки визначають за основними фенологічними фазами росту і розвитку рослин гречки (12 фаз);

- розмір ділянок планують такий, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірів і підрахунків не завдавало шкоди обстеженням, які проводять до кінця вирощування;

- експертизу сорту на відповідність критеріям відмінності, однорідності і стабільності проводять, як правило, протягом двох подібних за метеорологічними даними років на двох типах ділянок [6, 7]:

Типи ділянок	Параметри ділянок	Схема сівби	Кількість повторень	Роки експертизи	Кількість рослин в одному повторенні
А (рядкова)	(4 x 1,8) м	(45 x 3) см	2	2	533
Б (пунктирна)	(4 x 1,8) м	(45 x 10) см	1	1	160

Рядкова ділянка (А) призначена для визначення відмінності та однорідності. Ділянку засівають протягом обох років експертизи насінням Заявника попереднього року врожаю у двох повтореннях.

Пунктирна ділянка (Б) – для визначення однорідності та стабільності. Ділянку засівають на другий рік експертизи насінням Заявника в одному повторенні.

Розміщення сортів систематичне, без зміщення у другому повторенні. Сор-

ти-кандидати та подібні до них висівають на суміжних ділянках. Аналогічно розміщують ділянки, засіяні насінням різних років врожаю й еталонними сортами.

Морфологічний опис ідентифікаційних ознак сорту здійснюється методом візуальної оцінки і за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу прояву ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ).

Нова Методика, уведена в дію 11.05.2010 р., передбачає опис 38 мор-

фологічних ознак, з яких три – якісні, 21 – кількісні, 13 – псевдоякісні [6].

Методикою встановлені періоди

обстеження ознак, які визначаються характеристиками основних фенологічних фаз розвитку рослин (табл. 1).

Таблиця 1

Основні фенологічні фази розвитку рослин

Коди фаз	Назви фаз	Основний опис
01	Сходи 1 (фаза настає приблизно через 7-9 діб після сівби)	Сім'ядолі з'явилися над поверхнею ґрунту та повністю розгорнулись
02	Сходи 2, ріст сім'ядоль (фаза настає приблизно на 8-10 добу після сходів)	Сім'ядолі досягли своїх природних розмірів
03	Фаза першого справжнього листка	Перший листок розгорнувся і досягнув справжнього розміру
05	Бутонізація	Прояв зелених горбочків у пазухах листків
06	Початок цвітіння	У 15% рослин відкрита хоча б одна квітка
07	Повне цвітіння	У 70% рослин на ділянці відкриті квітки
08	Початок плодоутворення	У 15% рослин з'явилась зав'язь
09	Початок молочної стиглості	У 15% рослин плоди із зеленим оплоднем і молочним умістом
10	Початок побуріння плодів	У 15% рослин на ділянці плоди досягли натурального розміру, оплодень у бурих плямах
11	Початок досягання плодів	У 15% рослин на ділянці плоди із забарвленням, характерним для сорту
12	Повне досягання плодів	На рослині понад 75% плодів мають типове для сорту забарвлення, зашкарублі квітки, обпадання листків нижніх ярусів

Морфологічному описові та визначенню параметрів підлягають як вся рослина, так і окремі її органи (стебло, вузли, листок, суцвіття, квітка та плід) [6].

Виклад основного матеріалу.

Державне сортовипробування ґрунтується на проведенні формальної експертизи документів Заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної) експертизи сортів рослин, тобто, експериментальних оцін-

ках морфологічних, біологічних і цінних господарських, визначення їхньої придатності для використання з дотриманням екологічних, технологічних принципів та прийнятих Методик досліджень [7, 8, 9].

У Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2010 р., занесено 95 сортів круп'яних культур (рис. 1) [8].

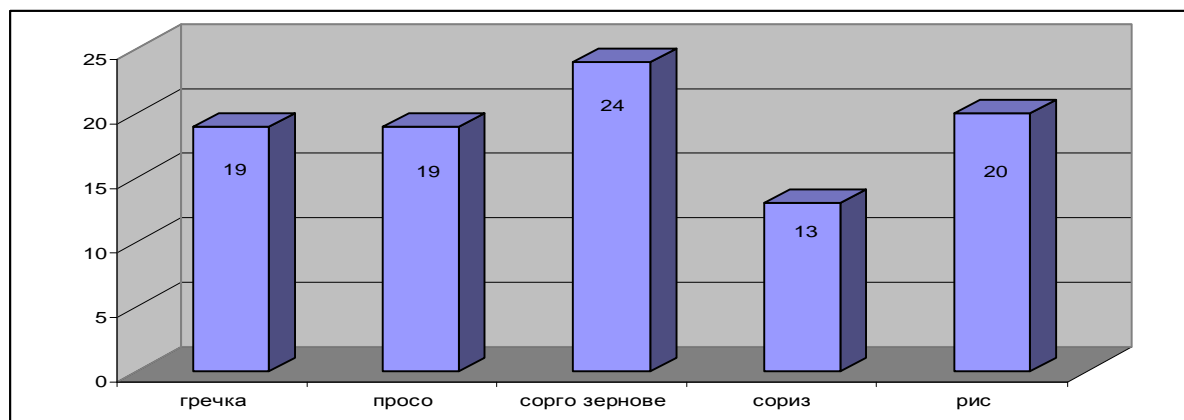

Рис. 1. Розподіл сортів за круп'яними культурами.

Всього з 1969 по 2009 рр. до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, занесено 19 вітчизняних сортів гречки, зокрема за період 1969-1990 рр. – 4, 1991- 2000 рр. – 6, 2001-2009 рр. – 9 сортів. Найбільша кількість сортів гречки – 3 сорти (15,8%) була зареєстрована у 2008 р.

Офіційний опис мають лише 8 сортів, за Методикою 2006 р. – п'ять сортів (Амазонка, Крупнозелена, Малинка, Оранта, Ювілейна 100) і 2003 р. – три (Єлена, Рубра, Слобожанка).

У подальшому всі сорти, що не мають Офіційного опису або описані за Методикою 2003 р., будуть досліджуватися з метою їхньої ідентифікації.

Рекомендовані зони вирощування сортів гречки описані у Каталогах сортів рослин: *Степ* (Оранта, Слобожанка); *Лісостеп* (Амазонка, Єлена, Крупнозелена, Оранта, Рубра, Слобожанка); *Полісся* (Єлена, Малинка, Оранта, Рубра, Ювілейна 100) [12-16].

Випробування сортів проводилися на Маньківській і Полтавській ДСДС та Полтавському ДЦЕСР .

Кількісні ознаки опрацьовувалися за програмою „Варіаційний ряд”, яка передбачає визначення показників у такий спосіб: середнє значення ознаки (M), помилка середньої (m_M), коефіцієнт варіації (V), помилка коефіцієнта варіації (M_V), середнє квадратичне відхилення СКВ, дисперсія - (σ), однорідність (σ^2), ознака однорідна (Od) (+), ознака неоднорідна (-).

Код кількісної ознаки визначали за середнім значенням (M) і проставляли його відповідно градації даної ознаки.

Однорідність кількісної ознаки визначали за коефіцієнтом варіації (V), критерій однорідності – $V \leq 12-20 \%$.

Сорти гречки звичайної, які мають Офіційний опис та запропоновані споживачам у 2010 р., надаються нижче [9-13].

АМАЗОНКА (рік реєстрації – 2008). Заявник – Товариство з обмеженою відповідальністю Науково-виробнича агрофірма "Землеробець". Зона поширення – Лісостеп.

Ідентифікаційні ознаки. Сорт – диплоїдний. Рослина за габітусом слабкорозлогого типу, висока – (91-110 см.), із середньою кількістю гілок (4-6), має се-

редні терміни масового цвітіння (26–32 доби) та досягання (71–80 діб).

Висота головного пагона (стебла) знаходиться на рівні гілок. Пагін слабкорестристий, на третьому вузлі товстий, із середніми зонами галуження та плодоутворення, має середню кількість вузлів у зоні галуження.

Квітки гетероморфні блідо-рожевого забарвлення, середнього розміру, мають блідо-червоний колір пиляків, грибоподібну форму нектарників, ароматизовані середньо.

Пазушне суцвіття (третє суцвіття на головному пагоні) має середньої довжини квітконос, вузькоциліндричну форму середньої щільності й довжини.

Термінальне (верхнє) суцвіття на головному пагоні – щиток, має більше трьох китиць середньої довжини.

Плід довгий, середньої ширини, краплеподібної форми із середніми крилами. Оплідень плоду на час наливу зеленого кольору, а за повного досягання стає світло-коричневим з наявними дрібними крапками та слабким восковим нальотом. Форма граней плоду – плеската, верхівки – гостра із середнім ступенем вираження основи.

Сорт характеризується значною масою 1000 плодів і середніми показниками вирівняності та плівчастості. Середньоранній.

Господарчі ознаки. Середня урожайність сорту за роки випробування в зоні Лісостепу – 1,79 т/га. Вегетаційний період 92 доби. Стійкий до основних хвороб – борошністої роси і пероноспорозу. Відносно стійкий і до вилягання, осипання, посухи.

Уміст білка становить 14,9%, крупність ядра – 53,7%, плівчастість – 23,6%, вихід крупи – 71,0%.

Технологія вирощування для зони загальноприйнята. Реагує на внесення повного мінерального добрива.

ЄЛЕНА (рік реєстрації – 2005). Заявник – Подільський державний аграрно-технічний університет. Зона поширення – Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Детермінантний тип росту. Забарвлення квіток суцвіття біло-рожеве. Переважне забарвлення оплодня насіння – чорно-сіре.

<i>Господарчі показники:</i> Лісостеп Полісся		
Урожайність, т/га:	1,62	1,58
Гарантований приріст: т/га	0	0
	%	0
0	0	0
Стійкість, (бал) до:		
- вилягання	8,4	7,2
- осипання	8,1	7,4
- посухи	8,2	7,4
Стійкість, (бал) проти:		
- борошнистої роси	9,0	9,0
- пероноспорозу	9,0	9,0
Якість, %:		
- вихід крупи	76,5	75,8
- плівчастість	19,8	21,3
- вміст білка	14,8	16,1
Група стиглості – середньоранній.		

Напрямок використання – харчовий.

КРУПНОЗЕЛЕНА (рік реєстрації – 2005). Заявник – ТОВ "Ялтушківська ДСС". Зона поширення – Лісостеп.

Ідентифікаційні ознаки. Сорт диплоїдний. Сім'ядолі середнього розміру, ниркоподібної форми, зеленого кольору зі слабким антоціановим забарвленням. Гіпокотиль має середню довжину.

Рослина за габітусом слабо розлога, індетермінантного типу, надзвичайно висока (понад 110 см), із середньою кількістю гілок (4–6), має середні терміни настання масового цвітіння (26–32 доби) та досягання (71–80 діб).

Висота головного пагона (стебла) стосовно висоти гілок знаходиться на рівні останніх. Стебло середньо ребристе, на третьому вузлі – товсте, із середніми зонами галуження та плодоутворення, має багато (більше 4) вузлів у зоні галуження, висота прикріплення першої гілки низька, а першого суцвіття – середня.

Пагони з майже суцільним антоціановим забарвленням середньої інтенсивності. Вузли пагонів оптимально виражені, світло-зеленого кольору. Опущення перших двох вузлів середньої інтенсивності.

Третій листок має середні: довжину черешка, довжину, ширину та розмір листової пластинки. Листкова пластинка має середню товщину, слабо хвиляста, серцеподібно-трикутна, зеленого кольору зі слабко вираженою антоціановою плямою біля основи та слабкочервоним забарвленням жилок біля неї, зі слабким опущенням жилок з нижнього боку та нещільними волокнами на жилках.

Квітка великого розміру, гомостильного типу з блідо-рожевим забарвленням оцвіттини та видовженою формою її листочків, розташування яких дотичне. Квітка має малиновий колір пиляків, грибоподібну форму нектарників та середній аромат.

Третє пазушне суцвіття на головному пагоні має середньої довжини квітконос. Кितिця третього пазушного суцвіття середньої довжини, має вузькоциліндричну форму середньої щільності.

Термінальне (верхнє) суцвіття на головному пагоні – щиток має більше трьох китиць з малою шириною (розмах до 3-х см).

Плід довгий та широкий, ромбічної форми із середніми крилами. Плодоніжка помірно вигнута, має середні довжину і товщину. Оплідень плоду зеленого кольору на час наливу, а за повного досягання стає коричневим з наявною мармуровістю та помірним восковим нальотом на ньому. Форма граней плоду - округла, верхівки – гостра із середнім ступенем вираження основи.

Сорт характеризується значною масою 1000 плодів, середнім показником вирівняності та високим – плівчастості.

Господарчі показники. Середня урожайність сорту за роки випробування у зоні Лісостепу – 1,89 т/га. Гарантований приріст – 0,1 т/га.

Веgetаційний період становить 94 доби. Сорт стійкий проти борошнистої роси, пероноспорозу. Відносно стійкий до вилягання, осипання, посухи. Уміст білка – 15,1%, крупність ядра – 49,1%, плівчастість – 24,8%, вихід крупи – 70,3%.

Технологія вирощування для зони загальноприйнята. Результативно впливає внесення повного мінерального живлення [База: Ярлик для Reestr Katalog].

МАЛИНКА (рік реєстрації – 2009). Заявник – Науково-виробнича агрофірма "Перлина Поділля". Зона поширення – Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Сорт диплоїдний. Сім'ядолі дрібні, ниркоподібної форми, зеленого кольору зі слабким антоціановим забарвленням. Гіпокотиль середньої довжини.

Рослина за габітусом слабо розлога, індетермінантного типу, дуже висока (понад 110 см.), із середньою кількіс-

тю гілок (4–6), має середній термін настання масового цвітіння (26–32 доби) та пізнього досягання (81–90 діб).

Висота головного пагона (стебла) стосовно висоти гілок знаходиться вище, середньоробристий, на третьому вузлі – товстий, із середньою довжиною зони галуження та довгою – плодоутворення, має багато вузлів у зоні галуження, низьку висоту прикріплення першої гілки та висоту першого суцвіття.

Пагони з фрагментарним антоціановим забарвленням середньої інтенсивності. Вузли пагонів оптимально виражені, світло-зеленого кольору. Опущення перших двох вузлів середньої інтенсивності.

Третій листок має довгий черешок, середні довжину, ширину та розмір. Листкова пластинка середньої товщини, слабкохвиляста, стрілкоподібна, зеленого кольору зі слабко вираженою антоціановою плямою біля основи та слабкочервоним забарвленням жилок біля неї, має слабке опущення жилок з нижнього боку та нещільні волокна на них.

Квітка великого розміру (6,6–7,5 мм), гомостильного типу з білим кольором оцвітини та видовженою формою її листочків, розташування яких виокремлене. Квітка має блідо-червоний колір пиляків, грибоподібну форму нектарників та середній аромат.

Пазушне суцвіття (третє на головному пагоні) має середньої довжини квітконос, вузькоциліндричну форму середньої щільності та середню довжину.

Термінальне (верхнє) суцвіття на головному пагоні – щиток, складається з трьох китиць середньої довжини.

Плід середніх розмірів (довжина та ширина) з помірно вигнутою плодоніжкою за досягання, краплеподібної форми з малими крилами.

Оплодень плоду блідо-зеленого кольору на час наливу, а за повного досягання стає світло-сірим з наявною мармуровістю та помірним восковим нальотом на ньому.

Форма граней плоду – опукла, верхівки – гостра з коротким ступенем вираження основи. Сорт характеризується середньою масою 1000 плодів, середньою вирівняністю та високою плівчастістю.

Господарчі показники. Середня урожайність сорту за роки випробування у зоні Полісся – 1,76 т/га. Гарантований приріст – 0,1 т/га. Вегетаційний період – 98 діб.

Сорт стійкий проти борошнистої роси, пероноспорозу. Відносно стійкий до осипання – 7,7 бала, посухи – 7,7 бала, та стійкий до вилягання – 8,2 бала.

Уміст білка – 16,1%, крупність ядра – 26,7%, плівчастість – 25,4%, вихід крупи – 72,2%. Висота рослин – 104 см. Маса 1000 зерен – 27,6 г.

Технологія вирощування для зони загальноприйнята. Високі результати дає за внесення повного мінерального живлення.

ОРАНТА (рік реєстрації – 2007). Заявник – Національний науковий центр-Інститут землеробства НААН України. Зона поширення – Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Сорт – диплоїдний. Рослина за габітусом еректоїдна, індетермінантного типу, висока із середньою кількістю гілок (4–6), має середні терміни настання масового цвітіння (26–32 доби) та досягання (71–80 діб).

Головний пагін рослини середньої висоти, слабкоробристий, товстий, висота якого стосовно висоти гілок – вища, із середньою зоною галуження та довгою плодоутворення, має середні: кількість вузлів у зоні галуження, висоту прикріплення першої гілки та висоту першого суцвіття.

Пагони з майже суцільним антоціановим забарвленням середньої інтенсивності. Вузли пагонів середньовиражені, зеленого кольору. Опущення перших двох вузлів середньої інтенсивності.

Третій листок має середні довжину, ширину та розмір. Листкова пластинка слабко хвиляста, серцеподібного трикутника, світло-зеленого кольору, з відсутньою антоціановою плямою біля основи та слабкочервоним забарвленням жилок біля неї, слабким опущенням жилок з нижнього боку та нещільними волокнами на жилках.

Квітка середнього розміру, гомостильного типу з блідо-рожевим кольором оцвітини та видовженою формою її листочків, розташування яких виокремлене. Квітка має блідо-червоний колір

пиляків, овальну форму нектарників та слабкий аромат.

Пазушне суцвіття (третє суцвіття на головному пагоні) характеризується такими показниками: має середньої довжини квітконос, вузькоциліндричну форму середньої щільності та середню його довжину.

Термінальне (верхнє) суцвіття на головному пагоні – щиток складається з трьох китиць середньої довжини.

Плід середніх розмірів (довжина та ширина), краплеподібної форми з малими крилами, має середні довжину та товщину плодоніжки, оплодень блідо-зеленого кольору на час наливу, а за повного досягання стає темно-сірим з наявними дрібними крапками та помірним восковим нальотом. Форма граней плоду – плеската, верхівки – коротка з помірним ступенем вираженням основи.

Сорт характеризується значимою масою 1000 плодів і середніми показниками вирівняності та плівчастості.

Господарчі показники. Середня урожайність за роки випробування становила в зоні Степу 2,02 т/га, Лісостепу 2,45 т/га, Полісся 2,06 т/га. Гарантований приріст – 0,21–0,65 т/га. Крупність ядра – 22,8–23,4%.

Уміст білка – 13,6–14,1%, плівчастість – 22,5–23,9%, вихід крупи – 71,9–72,1%.

Сорт відносно стійкий до вилягання, осипання, посухи. Ураження хворобами нижче середнього.

РУБРА (рік реєстрації – 2004). Заявник – Подільський державний аграрно-технічний університет. Зона поширення – Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Рослина низькоросла, компактна, диплоїдна із звичайним типом росту. Соломина червоного кольору. Квітки – гетероморфні рожево-червоного забарвлення. Плід – коричневого кольору середніх розмірів. Сорт – середньоранній.

Господарчі показники:

	Лісостеп	Полісся
Урожайність, т/га:	1,40	1,32
Гарантований приріст: т/га	3,8	3,6
%	20,8	20,8

Стійкість до, (бал):

- вилягання	8,0	7,8
- осипання	8,0	7,2
- посухи	7,5	7,4

Стійкість проти, (бал):

- борошністої роси	9,0	8,9
- пероноспорозу	9,0	9,0

Якість, %:

- вихід крупи	76,0	75,1
- плівчастість	20,8	21,2
- вміст білка	15,3	14,6

Напрямок використання – харчовий, харчові барвники, безвідходна технологія [База: Ярлик для ReestrKatalog].

СЛОБОЖАНКА (рік реєстрації – 2004). Заявник – Сумський інститут агропромислового виробництва НААН України. Зона поширення – Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Рослина – диплоїдна зі звичайним типом росту. Соломина червоного кольору. Квітки гетероморфні блідо-рожевого забарвлення. Плід коричневого кольору середніх розмірів. Середньоранній.

Господарчі показники:

	Степ	Лісостеп	Полісся
Урожайність, т/га:	1,88	1,72	1,79

Стійкість до, (бал):

- вилягання	8,4	8,1	7,7
- осипання	8,3	7,9	7,5
- посухи	7,4	8,5	7,5

Стійкість проти, (бал):

- борошністої роси	9,0	9,0	8,9
- пероноспорозу	9,0	9,0	8,8

Якість, %:

- вихід крупи	75,0	76,2	76,0
- плівчастість	20,9	19,0	19,3
- вміст білка	13,4	13,7	14,8

Напрямок використання – харчовий, цінна.

ЮВІЛЕЙНА 100 (рік реєстрації – 2008). Заявник – Сумський інститут агропромислового виробництва НААН України. Зона поширення – Полісся.

Ідентифікаційні ознаки. Сорт диплоїдний. Рослина за габітусом компактна, детермінантного типу, надзвичайно висока (понад 110 см), із середньою кількістю гілок (4–6), має середні терміни настання масового цвітіння (26–32 доби) та досягання (71–80 діб).

Висота головного пагона стосовно висоти гілок знаходиться вище. Головний пагін – слабкоробристий, на третьому вузлі – товстий, із середньою зоною галушення та довгою зоною плодоутворення, має такі середні показники: кількість вузлів у зоні галушення, висоту прикріплення першої гілки і першого суцвіття.

Пагони з майже суцільним антоціановим забарвленням середньої інтенсивності. Вузли пагонів оптимально виражені, темно-зеленого кольору. Опущення перших двох вузлів середньої інтенсивності.

Третій листок має середні довжину, ширину та розмір. Листкова пластинка має середню товщину, слабо хвиляста, серцеподібна трикутна, зеленого кольору, зі слабковираженою антоціановою плямою біля основи та слабкочервоним забарвленням жилок біля неї, слабким опущенням з нижнього боку та нещільними волокнами на жилках.

Квітка – середнього розміру, гомотильного типу з блідо-рожевим кольором оцвітини та видовженою формою листочків, розташування яких виокремлене. Квітка має блідо-червоний колір пиляків, овальну форму нектарників та слабкий аромат.

Пазушне суцвіття (третє суцвіття на головному пагоні) має середньої довжини квітконос, вузькоциліндричну форму середньої щільності та середню його довжину.

Термінальне (верхнє) суцвіття на головному пагоні – щиток, який складається з трьох китиць середньої довжини.

Плід – середніх розмірів (довжина та ширина), краплеподібної форми з малими крилами, має середні довжину і товщину плодоніжки. Оплідень плоду блідо-зеленого кольору на час наливу, а за повного досягання стає темно-сірим з наявними дрібними крапками та помірним восковим нальотом. Форма граней плоду – плеската, а верхівки – коротка з помірним ступенем вираження основи.

Сорт характеризується значною масою 1000 плодів і середніми показниками вирівняності та плівчастості.

Господарчі показники. Середня урожайність сорту за роки випробування в зоні Полісся – 1,79 т/га. Гарантований приріст – 0,1 т/га. Вегетаційний період становить 97 діб.

Сорт стійкий проти борошнистої роси, пероноспорозу. Відносно стійкий до вилягання, осипання та засухи. Уміст білка становить 16,9%, крупність ядра – 39,0%, плівчастість – 23,7%, вихід круп – 71,3%.

Технологія вирощування для зони загальноприйнята. Високі результати дає за внесення повного мінерального живлення.

Висновок. Сорти гречки, які мають Офіційний опис і зареєстровані в Україні станом на 01.03.2010 року, мають вегетаційний період від 71 до 98 діб з потенціальною урожайністю плодів 1,32–2,45 т/га, вмістом білка – 13,6–16,9%, виходом круп – 70,3–76,0% та плівчастістю – 19,0–25,4%.

Із описаних сортів найменшою урожайністю характеризується сорт Рубра (1,40 т/га – Лісостеп і 1,36 т/га – Полісся), а найвищою – Оранта (2,02 т/га – Степ, 2,45 – Лісостеп, 2,06 т/га – Полісся).

Отже, зважаючи на те, що в сучасних умовах вирощування гречки з урожайністю нижче 1,30 т/га є економічно не вигідним, усі сорти, що мають Офіційний опис, можна рекомендувати для вирощування в тій чи іншій рекомендованій для сорту зоні за дотримання технології її вирощування.

Використана література:

1. Алексеева, Е. С. Культура гречихи. / Е. С. Алексеева, И. Н. Елагин, Л. К. Тараненко [и др.]. – Каменец-Подольск, 2005. – 3 часть. – С. 473–486.
2. Алексеева, Е. С. Гречка. / О. С. Алексеева. – К.: Урожай, 1976. – 134 с.
3. Методика проведення експертизи та державного випробування сортів зернових, круп'яних та зернобобових культур (гречка, ВОС-тест). / Охорона прав нас сорти рослин: офіційний бюлетень. // М-во аграрної політики, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К.: Алефа, 2003. – Вип. 2, частина 3. – С. 77–80, 191–203.
4. Рослинництво. / За ред. Каленскої С. М., Шевчук О. Я., Дмитришак М. Я. [и другие]. – К., 2005. – С.186–196.
5. Методика експертизи сортів гречки звичайної і кормових культур на ВОС. Охорона прав на сорти рослин: офіційний бюлетень. / М-во аграрної політики, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К.: Алефа, 2006. – Вип. 1, частина 2. – С. 5–38.

6. Нова Методика гречки (затверджена наказом від 11 травня 2010 року, але ще не надрукована).

7. Керівництво з проведення формальної експертизи документів Заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної) експертизи сортів рослин. / М-во аграрної політики, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К., 2007. – 119 с.

8. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2010 рік (витяг). – К.: Алефа, 2010. – С. 62–65.

9. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2008 р. (гречка). / Охорона прав на сорти рослин, офіційний бюл. – К.: Алефа, 2008. – С. 267–268.

10. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2005 р. (гречка). / Охорона прав на сорти рослин, офіційний бюл. – К.: Алефа, 2005. – С. 210.

11. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2009 р. (гречка). / Охорона прав на сорти рослин, офіційний бюл. – К.: Алефа, 2009. – С. 219–220.

12. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2007 р. (гречка). / Охорона прав на сорти рослин, офіційний бюл. – К.: Алефа, 2007. – С. 210.

13. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2004 р. (гречка). / Охорона прав на сорти рослин, офіційний бюл. – К.: Алефа, 2008. – С. 86.

УДК 631.526:32.633.12

Безручко О. І. Ринок сортів рослин України: гречка звичайна (*Fagopyrum esculentum* Motnch.). / Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; шеф-ред. Мельник С. І. [та ін.]. – К., 2010. – № 2 (12).

Показано напрямки використання круп'яної культури – гречки звичайної, області її вирощування, вимоги щодо створення нових сортів за умов переходу до ринкової економіки, формування сортових ресурсів в Україні та економічна доцільність вирощування. Також дана характеристика сортів гречки (ідентифікаційні

ознаки та господарчі показники), занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2010 році, які мають Офіційний опис.

Ключові слова: агротехніка, бал, крупа, вміст білка, гречка, гарантований приріст, господарчі ознаки, ідентифікаційні ознаки, методика, морфологія гречки, сорт, урожайність, якість.

УДК 631.526:32.633.12

Безручко О. І. Рынок сортов растений Украины: гречиха обыкновенная (*Fagopyrum esculentum* Motnch.). / Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; шеф-ред. Мельник С. І. [та ін.]. – К., 2010. – № 2 (12).

Показаны направления использования ценной крупяной культуры – гречихи, области ее выращивания, требования к созданию новых сортов в условиях перехода к рыночным отношениям, формирования сортовых ресурсов в Украине и экономическое обоснование выращивания. Также дана характеристика сортов гречихи (идентификационные признаки и хозяйственные показатели), внесенных у Государственный реестр сортов растений, пригодных для распространения в Украине в 2010 году, имеющих Официальное описание.

УДК 631.526:32.633.12

Bezruchko, O. Ukrainian Market of Varieties: Buckwheat (*Fagopyrum esculentum* Motnch.). / Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: науково-практичний журнал. / М-во аграрної політики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин; шеф-ред. Мельник С. І. [та ін.]. – К., 2010. – № 2 (12).

Directions of use for valuable groat crop, buckwheat, its genesis and history in Ukraine, regions of cultivation, requirements to development of new varieties and economical expediency of their growth are highlighted. Description is also provided for the Buckwheat varieties with Official Description, which are listed in the State Register of Varieties Suitable for Dissemination in Ukraine in 2010.